

Cultura occitana e dinamica economica¹

Alain Alcouffe

Lirhe/Université Toulouse 1
alain.alcouffe@univ-tlse1.fr

Occitània, un sòmi?

Per Nadal de 1996, la *Fundació Jaume I* publicguèt un pichon obratge amb lo títol *El somni d'Occitània* que se dubrissíá amb una introduccion del professor Robert Lafont, a l'encòp lo mai prolífic dels escrivans occitans del sègle XX e lo pensador noirit d'istòria, de literatura e de lingüística occitana que gausèt agachar l'avenidor per endevinar lo ròtle que la cultura occitana e l'ensems occitanò-catalan podrián téner dins l'Euròpa e lo monde del sègle XXI, que pausava l'alternativa «Sòmi o possibilitat?». Pr'aquò, nos cal entamenar nòstre estudi per las realitats d'un país que ten son quite nom, mai que mai de la lenga. Seguissèm sus aqueste sicut tornar lo Robert Lafont qu'escrivíá dins lo prefaci a la granda istòria d'Occitània «Occitània se definís pas autrament qu'un espaci de lengatge: lo país que i es d'usatge un dels parlars d'òc». Atal se Occitània es un capèl comòde per sonar un país o un ensems de païses, vesèm dejà que lo lengatge que lo, o los, caracteriza es de segur un ensems de parlar.

1. Aquel tèxt torna prene la conferéncia bailada a Barcelona sus una convidacion de la Societat Catalana de Geografia, en el marc de l'Eurocongrés 2000 dels espais occitans i catalans. Coma d'autres intervencions occitanas son previstas, avèm fach de plaça a una presentacion generala d'Occitània e dels parlars d'òc e un panòrama dels estudis sus l'istòria e l'economia d'Occitània. Lo tèxe foguèt escrich aprèp la discutida e las remarques de MM Rafael Giménez i Capdevila, Enric Garriga i Trullols que teni a mercejar. Merceji tamben Jacme Delmas, que corriguet una primera version. Demori lo sol responsable de las opinions e de las dècas que pòdon demorar.

La referència «occitana» dins lo monde francés e mai dins los païses occitans es luènh d'èsser una evidéncia per un fum de rasons istoricas e politicas. En primièr, cal reconéisser que i ajèt jamai d'unitat politica dels païses occitans, mas coma lo dison Armengaud e Lafont «*l'existence d'un groupe humain dépendrait-elle de son accession à l'unité étatique?*». Mas a aquesta diversitat de l'istòria politica fins al sègle XIX ont lo comtat de Niça foguèt restacat a França, cal apondre la consequéncia qu'es l'abséncia d'un parlar estandard. Fòrça rasons menèran lo desvelopament de las lengas romanas mentre la fin de l'impèri roman e lo triomfe de la feudalitat. Lèu apareguèt a la revirada del primièr millenari, aparaguèt dins las ruinas de l'impèri carolingian, dos ensems linguistiques; los dels parlars d'oïl al Nòrd que la distància amb lo latin sos l'influéncia germanica era estat aboriva e fòrta e los dels parlars d'òc al Sud que servèt mai lo vocabulari e la sintaxi latina. E mai se los ligams feudals son pas totjorn aisits de desmesclar, sembla plan que i ajèsse jamai de recampament de totes los païses de lenga d'òc; mal despiech mantunas temptativas. Aiçò n'empacha pas que foguèsse dins una amira o un autre mestier de poder designar las tèrras ont aqueles lengatges èran parlats, aqueles besonhs assegurèran lo succès de mots coma òc o de tornuras compausadas «tèrras occitanas». Aquel usatge s'expandís als sègles X e XI en, valent a dire abans la *Crosada dels Albigeses*. Se sap qu'aquel periòde vegèt lo desvelopament d'una cultura originala, cantada e illustrada pels trobadors. Mas se la Glèisa voliá ne'n acabar amb los Catars, la *Crosada dels Albigeses*, a l'intrada del sègle XIII, foguèt tanben l'escasença per lo rei de França de destrusir los plans dels Comtes de Tolosa e dels reis d'Aragon. Ara encara es dificil de conéisser la religion dels catars qu'èran mai que mai expandits dins las tèrras dels comtes de Tolosa, lor importància dins la poblacion occitana, lor possible eiretatge coma lo sosten o l'adesion de l'aristocracia occitana, de començar per la dels quites comtes de Tolosa. Çò qu'es segur es que lo rei de França sachèt se servir de la desfacha dels comtes de Tolosa, e mai foguèsson sostenguts pel rei d'Aragon a Murèth per arrimar las tèrras mondinas.² Mas la distincion mentre parlars d'òc e d'oïl pertocava pas solament lo vocabulari o la lenga, i aviá tanben de diferéncias dins las concepcions de las relacions socialas e en primièr dins las estructuras juridicas. Las tèrras d'òc avián servat lo drech esrich dels romans e l'integracion dins lo reiaume de França escafèt pas totas aqueles diferéncias. Coma la lenga de la poblacion cambièt pas tanpauc, balhèt un vam de mai a l'emplèc d'òc, d'occitan, etc. par marcar las diferéncias. Mas la crosada foguèt solament la debuta de l'escafament fins ara d'un possible recampament autonòm de las tèrras d'òc, o se volèm veire aquò d'un biais restrospectiu, n'èra que la debuta de l'integracion dins lo reiaume de França qu'èra per s'acabar l'an 1860 quora lo comtat de Niça es estat escambiat pel rei de Savòia contra lo sosten de Napoleon III a l'unitat italiana.

Aquel resumit istoric mostra solament que se parlam d'Occitània es en referéncia a una realitat istorica mas pas a una construccion juridica, al remembre

2. Mai d'un Comte de Tolosa se sonèran Ramon, Es per aquò que lors tèrras foguèron sonadas mondinas.

d'un estat del passat si que non a un estat del passat. Mas se la lenga es l'origina d'Occitània, alara tot çò que mostra l'unitat dels parlars d'òc consolida lo sòmi occitan, al contrari la fragmentacion dialectala e mai siaguèsse quicòm de naturala per una lenga qu'es pas ligada a un poder unic. L'usatge del latin qu'èra sovent una adaptacion cosmetica de l'occitan dins los documents oficials (notaris, etc) demorèt longtemps una ajuda per los parlars d'òc, mas en 1535, l'Edicte de Villiers-Cotterets forabandiguèt l'usatge del latin e, de fach, inaugurèt una politica de la lenga francesa o de l'expansion de la lenga francesa dins lo reiaume de França. Amb lo creis demografic de França al sègle XVI e XVII, (a la fin del sègle XVIII, la poblacion de França - gaireben 30 milions d'abitants subrepassava la dels autres païses europencs) l'espandiment de la lenga francesa menèt al sègle dels Lums a una exaltacion³ de la lenga francesa. Mas es amb la Revolucion Granda que la politica de sosten del francés venguèt una politica⁴ agressiva devèrs las autras lengas de França. Tre la debuta de la Revolucion en 1790, l'abat *Grégoire* lancèt una enquèsta suls parlars de la poblacion francesa. *Grégoire* obtenguèt 49 responsas. Las responsas situadas pels correspondants de Perigüers, Bordèu, Lo Mont de Marsan, Aush, Agen, Tolosa, Baiona, Carcassona, Montpelhièr, «Provènça», Droma, Lemosin, Limanha son autant de testimòni de l'usatge de l'occitan.

Las responsas mai que mai d'Occitània foguèron descorajantas pels revolucionaris e mostravan qu'i aviá pas mai de que parlava la lenga francesa.

Lo rapport que faguèt *Grégoire* a la *Convention*, anava determinar fins ara lo credo jacobin: «*L'unité de la République commande l'unité des idiomes*» e al nom del «*Comité de Salut Public*». Barère, deputat de Tarbas e que finiguèt sa vida en escriure poesias gasconas, podiá declarar lo 7 de genièr 1794 (8 pluviòse An II) «*Le fédéralisme et la superstition parlent bas-breton; l'émigration et haine de la République parlent allemand... La Contre-révolution parle l'italien et le fanatisme parle basque. Cassons ces instruments de dommage et d'erreurs.*» Aquela ostilitat sembla pas aver aguda cap base reala, mas joga fins ara un ròtle dins la politica francesa e ont se sap que de corrents que se vòlon los eiretièrs de la Revolucion granda la veson coma un blòc e vòlon pas far la triga entre çò que merita d'èsser servat e çò que deuriá tornar a las bedoucetas⁵ de l'istòria. Es pas aici lo luòc de discutir l'origina e la portada del jacobinisme lingüistic mas sa quita existéncia explica tanben las dificultats al sègle XIX qu'ajèron los occitans per manejar la dialectica entre l'unitat de la lenga d'òc e la diversitat dels dialèctes que la compausan. Los locutors occitans que demoravan en Occitània

3. L'an 1783, l'acadèmia de Berlin pausèt al monde tres questions — *Qu'est-ce qui a rendu la langue Française universelle ? — Pourquoi mérite-t-elle cette prérogative ? — Est-il à présumer qu'elle la conserve ?*. Lo premi foguèt bailat a Antoine Rivaròl per «*le Discours sur l'universalité de la langue française*».

4. Sus l'istòria de la guèrra de las lengas d'oïl e d'òc, véser, M. Baris, 1978. Sus las politics lingüisticas de la debuta de la Revolucion ont foguèron fachas mantunas reviradas de las leis e los decretès, véser Alcouffe Brummert 1985.

5. En francés los recipients per çò que dèu anar a la descarga son sonadas de «*poubelles*» per que lo prefècte de París que se sonava *Poubelle* las impausèt en 1883. A Tolosa venguèron obligatòri solament amb lo conse Bedouce (1906/1913) e ai ausit los vielhs tolosans parlan de lors «*bedoucetas*». Alara per que pas parlar de la *bedouceta* de l'istòria?

majoritaris aprenguèron a l'escòla que lor lenga èra un «patois» desvalorisat per son esparpalhament per tot altra causa que las de l'ostal. Mas la lenga d'òc demorava la lenga majoritària, atal en 1867, Pariset pòt escriure: que per los dròlles del Lauragués, lo francés qu'aprenan a l'escòla «*laisse pas plus de trace que le latin n'en laisse à la plupart des élèves sortis des collèges*» çò que confirmà las resultas de l'enquèsta de V. Duruy de 1863 que tròba 7,5 milions de Francés que sabon pas brica la lenga oficiala (demest 38 milions d'abitants).

Mapa 1

Se sap que totas las lengas reviscoladas o modernizadas al sègle XIX dins çò que los istorians apelan lo revelh de las nacionalitats, an coneguts aqueles problèmas de diversitat dialectala que foguèron resolguts per la causida d'un lenga estandard e d'una grafia, causida volontària dels usatgers o causida d'un estat. En Occitània, tanben, i ajèt de recèrcas per tornar trapar una grafia conforma a l'esperit dels parlars e a lor istòria. Mistral, lo grand escrivan provençau que ajèt lo prèmi Nobel de literatura e lo Felibrige causiguèron una grafia mejana mentre la del francés e la grafia trobadorena mai subretot adaptada al provençau rodanenc per de legeires del francés. Aital, quora los escrivans dels autres parlars causiguèron de tornar a una grafia⁶ mai classica, i ajèt una rompadura demest los militants dels parlars d'òc que perdura fins ara.

6. Véser l'apondon sus la grafia de l'occitan a la fin de l'article.

La lenga d'òc, auèi

Aquela batesta de las grafias es un obstacle de mai per un país que s'espandís sul territòri francés sus trenta —un departaments francés,⁷ sièis regions, (que son ara de «collectivitats territorials»⁸ dempuèi la lei de 1982), Aquitània, Auvèrnha, (manlevat Allier), Lemosin, Miègjorn-Pirenèus, Provença-Alps-Còsta-d'Azur, Lengadòc-Rosselhon (manlevat Pirenèus Orientals), e dos departaments de Ròse-Alps (Droma e Ardècha) e mai de 10.000 comunas. Mas los confins d'aqueles departaments o regions son pas exactament los dels parlars occitans: atal, dins los Pirenèus Atlantics i a una partida occitana, Bearn mas tanben lo Nòrd d'Euskadi (Val-d'Ador). Dins Lengadòc-Rosselhon, lo departament de Pirenèus Orientals es mai o mens l'antic Rosselhon o lo Nòrd de Catalonha (levat lo Fenolhedés). La frontièra lingüistica mentre los parlars d'òc e los d'oïl traversa lo departament d'Allier dins Auvèrnha. De mai, los confins occitans son pas calcats sus los de França e atal los parlars d'òc se trapan tanben dins lo Val d'Aran o dins las Valadas Occitanas d'Itàlia.

Tablèu 1
Superficia e poblacion de las regions occitanas

	Superficia (km ²)	Poblacion (milièrs)				Densitat (hab. per km ²)
		1962	1975	1990	1999	
Aquitània*	42411	2 313	2 590	2 796	2 908	69
Miègjorn Pirenèus	45603	2 061	2 269	2 431	2 552	56
Lemosin	17049	734	739	723	711	42
Auvèrnha**	23557	893	953	964	964	41
Lengadòc***	18757	1 303	1 489	1 751	1 903	101
Provença	31437	2 819	3 689	4 258	4 506	143
Ardècha Droma	12117	553	619	692	724	60
Occitània	190 931	10 676	12 348	13 614	14 268	75
França	547 000	46 520	52 465	56 615	58 518	107
Occitània/França	34,91%	22,95%	23,54%	24,05%	24,38%	

*Compren la partida basca de Pirenèus Atlantics; ***«Lengadòc Rosselhon» mens lo departament de Pirenèus Orientals;

***Auvèrnha mens lo despartiment d'Allier.

Mas se podèm téner per segur que la granda majoritat de la poblacion de las regions occitanas parlavan lor lenga encara a la mitat del sègle XX, es segur que la diglossia s'es força enmalida dins la segonda mitat quora los

7. Los departaments franceses foguèron una creacion de la Revolution francesa. Mal despiech de çò que s'entend mai d'un còp dins l'encastre occitanista o regionalista, los departaments foguèron calcats sus los evesquats; véser Alcouffe, (1985).

8. Abans la lei de 1982, las regions eran mai que mai un division administrativa sens gaire de realitat. Ara las regions francesas e mai se lors competéncias son limitadas en comparason amb d'autres regions europencas (länder, o comunitats autonomias) son dirigidas per d'elegits.

mejans de comunicacion coma la ràdio e la television ajèron lor plaça dins totes los ostals e i faguèron dintrar a 99% lo francés. Coneissèm pas d'enquèstas scientificas pan occitanas que poguèsson donar un retrach fidèl de la situacion lingüistica d'auèi. Çaquela diversas enquèstas de còps que i a, fachas sens relacion directa amb las preocupacions occitanas bailan un imatge contrastat d'aquela realitat. Dins lo tablèu n° 2 avèm trobat⁹ las informacions de base. Mostran a l'encòp qu'una larga majoritat seriá per un ensenhament de la lenga que pas luènh de la mitat de la poblacion la compren encara, mas que los locutors son plan mens nombroses subretot dins las metropòlas.

Tablèu 2
Enquèstas sus l'emplèc e l'imatge de l'occitan

Enquèsta	luòc	data	parlan	comprenon	favorables a un ensenhament
1	Tolosa	1991	14%	41%	–
2	Lengadòc (11,30,34,48)	1991	28%	48%	80%
3	Bearn (est de 64)	1994	26%	41%	57%
4	Bigòrra (65)	1995	35%	56%	78%

L'enquèsta primièra foguèt facha per *Citymetrie*, parlava de «*patois*», concerniá un escapolon de 600 personas. Las enquèstas 2 & 3 foguèron fachas per *Média Pluriel Méditerranée* (Castelnaud Le Lez, Erault); l'escapolon per la «2» èra de 940 personas. L'enquèsta 4 foguèt facha pel *Conseil General des Hautes Pyrénées* ambe un escapolon de 522 personas. Pausèron tanben la question de se l'occitan podiá jogar un ròtle positiu per l'imatge de la collectivitats. Responsa: Òc, a 84 %.

I a dos escandilhatges de mai que cal mencionar, que son pas de la meteissa mena. Dins una enquèsta facha pel *Haut Conseil National des Langues de France* per IFOP 1994, ambe un escapolon de 1002 personas, foguèt demandat se los enquèstats èran «*Favorables à ce que la France adopte une loi reconnaissant et protégeant ses langues régionales*»: Responsa: oui, 77% e se «*Les langues régionales favorisent-elles les échanges frontaliers ?*» Responsa: oui, 68 % . Puèi, dins una enquèsta facha per IST per la Region Miègjorn-Pirenèus, 1995, foguèt demandat se «*La langue occitane fait-elle partie de la culture de Midi-Pyrénées ?*» Responsa: Oui, 75 %.

Demest las enquèstas cal tanben mencionnar una enquèsta sus los mèdias en Aquitània dont las questions son mai elaboradas e visan lo public possible de l'occitan escrich o dins los mèdias modèrnes.

9. Nòstra sorga es aici: <http://www.multimania.com/simorre/oc/practicoc.htm>. Menciona diversas publicacions qu'an difusadas aquelas enquèstas e tanben *El temps*, 15 febrer 1999

Tablèu 3
Enquèsta sus la lenga d'òc e mèdia en Aquitània

	Bordèu (aglomeracion)	Dordonha	Gironda shens Bordèu	Lanas	Òlt e Garona	Pirenèus Atlantics
Comprenen l'occitan	11	54	27	48	42	41
Parlan	3	34	13	28	25	22
Legisson plan	10	24	33	40	47	64
Escotan las emissions de ràdio	6	39	9	25	22	22
vòlon emissions a F3 Aquitània	46	62	49	57	61	58
Legisson un pauc	10	16	18	16	23	14
en los que legisson legisson los articles en la premsa regionala	19	35	16	30	26	37
premsa locala	47	75	57	69	77	72

Aquela enquèsta revèla que i a un espèr de mejans modèrnes dans la lenga d'òc e mai dins una metropòla coma Bordèu e mai se i a aquí tanben una opauçion entre la metropòla e los autres departaments d'Aquitània.

Podèm concludre que totas aquelas enquèstas mostran clarament que la part de la poblacion qu'es estacada a la lenga d'òc demora importanta en Occitània e patís de la situacion qu'es facha a la lenga dins la vida oficiala. Mas los detalhs de l'enquèsta de Lengadòc foguèron analizats dins E. Hammel, P. Gardy, 1994 mostran a l'encòp la realitat d'aquel public occitan e la deminga dins las generacions las mai jovas. E. Hammel qu'a estudiat l'ensem de las 69 questions e responsas opausa lo grop vielh (nascut abans 1957) e lo grop jove. Dins aquel grop, las responsas d'incomprenson completa o quasi completa mostran dincals 72% 75% e confirman l'idèia de la mòrt de la lenga. Pr'aquò l'importància de la servacion de locutors mostra tanben qu'aquela mòrt es pas per deman s'aquela constatacion dèu pas amagar los perilhs. Son eles qu'an butat de mai en mai de parents cansats d'esperar l'ensenhament de la lenga dins l'escòla publica a s'organizar per botar sus pè d'escòlas monolingüas occitanas, que sembla un remèdi a l'abséncia de transmission pels parents, subretot dins la vida urbana. Aquelas calendretas cobrisson pas encara tot lo territòri occitan mas se vei sus la mapa que començan a èsser una realitat que mostra la determinacion de fòrça parents per salvar la lenga e que pòt ajudar a l'espandiment de la lenga dins l'aparelh escolari oficial.

nivèl administratiu, se podiá destriar en França los païses d'eleccion e d'estats. Dins los primièrs, l'administracion reiala aviá tot poder; dins los segonds, i aviá d'assembladas dels estats (noblessa, clergat, borghesia), qu'èran encargadas d'una part de l'administracion e que podián dire lor mot sus las talhas. En 1789, la màger part d'Occitània¹¹ èra compausadas de païses d'estats (Lengadòc, Provença, e los pichons estats pirenencs..). A nivèl economica, cal pas d'oblidar tanpauc que l'Ancien Régime èra fòrça desparier de la vida economica modèrna. Las mèrças podián pas circular liurament e Colbert al sègle XVII aviá organizat un sistèma de frontièras interioras entre tres tipus de territòris: las *provinces traitées comme pays étranger*, les *provinces réputées étrangères* e las *cinq grosses fermes*. La «cinq bòrias grandas» èran regions a l'entorn de París fins al Lemosin e l'Auvèrnha, mas tot lo demest d'Occitània èra las *provinces réputées étrangères*. Aquelas distincions èran pas per afavorizar los escambis e se pòt pensar qu'aquelas mapas del sègle XVII ajassan far grellhar l'idèia del colonialisme interior¹² dins lo COEA (Comitat Occitan d'Estudis e d'Accion) que se deviá difusir amb R. Lafont (1967), dins la mesura que de revendicacions de meteissas menas grellhavan tanben dins las annadas 1960 en Bretanha qu'èra estada tanben un país d'estats tractats coma *provinces réputées étrangères*. Sembla impossible devèrs tota varietat de l'encastre politic e economic de far un bilanç economic en qualques règas d'Occitània a la fin de l'*Ancien Régime*. Mas podèm relevar qualques traches importants per la seguida dins l'estudis de Georges Fournier. En primièr, soslinha que lo poder provincial era mai que mai a la fin de l'*Ancien Régime*, «l'emanacion dels grands proprietaris terriens». E «s'es pas possible dels estats lengadocians reprochar d'aver negligit lo desenvolopament industrial (...) dins lor ensems los poders provincials representan un mitan social reticent de cara a l'industrializacion, per qu'es obsessionat per un possible manca de braces que fariá naussar lo prètz de la mandòbra agricòla» (p. 609). Al mièg del sègle XVIII, una enquèsta permet de trigar las regions francesas en cinq categorias de la misèria al benaise. Cap de region occitana arriba a la primièra categoria e sola lo Bearn se classa dins la segonda categoria. Tot lo demest se despartit entre la pauretat e la misèria (véser G. Fournier, p. 511). Mas cal pas benlèu se fisar de tròp a aquel retrach e sembla que la situacion de 1745 aviá pogut cambiar devèrs la fin del sègle XVIII. Los estudis suls mejans de comunicacion mostran tanben que la densitat es plan mai bassa en Occitània. Pr'aquò los quites occitans avián al sègle XVII capitat a cavar lo canal-de-las-doás-Mars que deviá permetre la circulacion de las mèrças (e subretot lo blat) entre lo Lengadòc Naut e Bais e pus luènh vèrs la Provença. Benlèu cal servir subretot de l'economia occitana de la fin de l'*Ancien Régime* de traches qu'auràn de consequéncias duradissas. Los poders regionals e locals son

11. Los estats èran de fogals de resisténcias al poder reial e aqueste aprofiechava tota occasion per los suprimar. Demest los que demoravan al sègle XVII, los d'Auvèrnha, de Carcin e Roergue foguèron suprimits (1680) aprèp las revòlts pagesas «crocants».

12. Robert Lafont escriu que lo mot es aparegut dins un manifeste d'animators e d'escrivans occitanistas sus la lucha dels minaires de la Sala-*Decazeville* en francés —en 1962 (R. Lafont, 1967, p. 140).

limitats e mai que mai illusòris acarat al veritable poder central francés. De mai, son destacats de las fòrças vivas dels païses occitans e an pas de ligasons en defòra de l'agricultura amb l'economia. Jà se vei una distància amb l'esperit del capitalisme. G. Fournier escrich atal que la massa dels artesans e paisans demora anticapitalista (...); es estacada a una relativa egalitat (..) e detesta l'enriquiment mai que la riquesa «(p. 526). Nos podèm pas empachar de far un parallèl entre aqueles remarques culturalas amb lo jutjament¹³ de l'istorian Braudel qu'escriu sul desvelopament del capitalisme qu'es impossible sens» la complicitat activa de la societat «que dèu acceptar mai o mens clarament las valors» (Braudel, 1976).

Lo colonialisme interior

Es aprèp la Revolucion, que va aparéisser l'idèia de las doás França d'un punt de vista del desvelopament economic, la del Nòrd, e la del Sud amb una frontièra que tornar dire, la dels parlars d'oïl e d'òc. Ja en 1825, C. Dupin qu'es plan conegut dels geografhs perqué aurà l'idèia de dessenhhar mapas de colors differentas per representar una donada sociala o economica (de fach, los taus d'alfabetizacion que dessenhava çò que sonèt «*la France obscure et la France éclairée*»).¹⁴ Escriu:

Compatriotes du Midi, c'est à vous que je dédie la description de la France du Nord. (...) Vous serez frappés d'étonnement, lorsque vous verrez quelles différences de population, de richesse territoriale, manufacturière et commerciale présentant les deux grandes divisions de la France que nos ancêtres distinguaient en pays de langue d'oïl et pays d'oc. Compatriotes du Midi (..) [qui] éprouvez aujourd'hui des privations physiques et morales qui rendent vos besoins individuels plus pressants et nombreux. «(citè dans Le Bras, p. 236.)

Atal sembla que las annadas de la primièra revolucion industrial a veson, si que non la debuta de l'endarriament economic d'Occitània, al mens un retard segur dins lo desvelopament subretot industrial. Se vei clarament dins las estadisticas acampadas per *D'Angeville* sus las professions de las recrutats entre 1825 e 1833. *D'Angeville* dividèt los 85 departaments francés en 5 categorias segond lo nombre dels agricultors: 11 sus 17 departaments de cinquèna categoria son occitans e solament tres departaments an mens de 50% agricultors demest las recrutats (Bocas de Rosa, Gironda e la Cruèsa). Lo percentatge mejan es de

13. Es dificil de desvelopar aqueles punts dins l'encastre d'un article cortet. Volián pas dire que i ajès-se un «èime» occitan etèrne incompatible amb lo capitalisme. Per ne prene un sol contra exemple nos sufiriá de tornar dire aquí que los istorians vèson la naissença de la societat par accion dins los pariatges dels molins tolosans al sègle XIII (G. Sicard, p. 169). Atal la situacion del sègle XVIII pòt èsser força despariera dels sègles anteriors.

14. L'alfabetizacion dins los païses de lenga d'òc foguèt benlèu pas tan endarriera que lo sosten Dupin, véser Astoul, 1999.

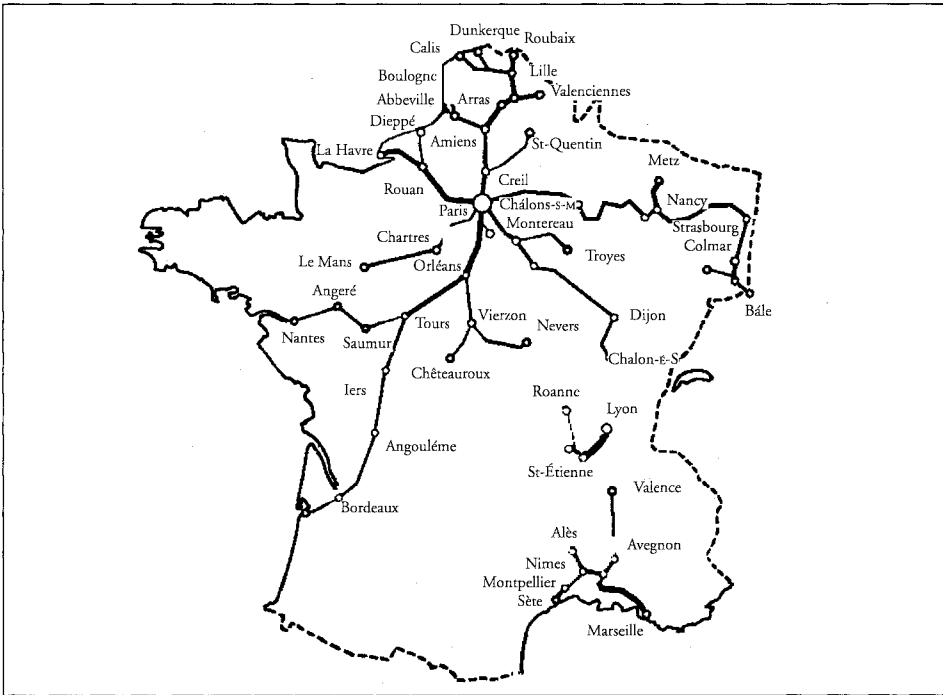
61,34% d'agricultors en Occitània contra solament 48,76 en lo demest de França. Totjorn a la debuta del sègle XIX, las estatisticas de l'industria textila mostran que l'industria a la pròto-industria d'Occitània aviá pas capitat a apro-fichar del blòcus de l'Angletèrra per se desvelopar coma aviá sabut zo far al sègle XVIII. L'istorian de l'industrialization de França, Denis Woronoff pòt résumir atal las òbras de Serge Chassagne:

L'istòria de las industrias textiles del Miègjorn al sègle XIX raconta una decadéncia. Lo sègle XVIII èra estat en Lengadòc lo de la pujada en poténcia. La part del Miègjorn dins la producion nacionala de lana era passada de 28% en 1708 a 38,2% en 1790. En 1810, los departaments eiretièrs de las ancianas generalitats de Montpelhièr, Montalban e Aush ne produisan pas mai que 26,7% (Woronoff, p. 335).

Las causas son multiplas: los occitans an perduts los mercats de la Miègterranèa mentre l'Empèri, perdon definitivament lo Pròche Orient al profièich dels Anglés dins las annadas 1840. Sul mercat interior, los produches del Nòrd mai mecanizats commençan a far de prejudici a los del Sud, e trapan aici causas ligadas a la distància e als mejans de comunicacion. Mai que tot, l'esperit capitalista sembla en manca a Occitània, «los fabricants semblan mai que tot preocupats per lors sòmis de proprietaris terradorencs» (D. Woronoff, p. 336). Aquelas especulacions podían èsser rentablas e es pr'aquò que D. Woronoff parla de «desindustrialization del Lengadòc qu'es pas sinonim de desvelopament» (p. 337). Mas una tala causida deviá èsser catastrofica per Occitània que la desindustrialization podia pas qu'èsser causa d'una emigracion fòrta e fin finala d'un endarrierament duradís.

Pel carbon e lo fèrre que foguèron amb lo textil los sectors los mai importants de la primièra revolucion industrial, Occitània disposava pas de ressorgas naturalas exceptionals mas a la fin del sègle XVIII, las caunas de carbon fasián esperar un desvelopament industrial per la region. La producion de las caunas de Caramaus qu'èran solament de 10.000 tonas a la fin de l'Empèri es multiplicada per quatre en 1850. la producion se desvelopa tanben a La Sala (Decazesville - Roèrgue) e a la Grand'Comba (Gard). Mas l'un dins l'autra, la producion de carbon en Occitània en 1850 èra solament de 18% de la producion francesa totala quora lo rapòrt de las superficias èra d'un terç. Pel fèrre, trapan de chifras vesinas, la produccion de minèiras èra de 19,2 mas la producion de fèrre baila d'entresenhas significativas: la produccion de fèrre amb de carbon de lenha èra 19,8% de la producion francesa mas la producion amb de carbon de cauna èra solament de 10,4%. Atal, Armengaud doblida pas de mencionar la penuria de carbon de cauna e de fèrre demest los obstacles a la revolucion industrial a costat dels mòdes de produccion arcaics (p. 657).

Mapa 3

Dins la segona mitat del segle XIX, non solament, l'economia occitana capitèt pas de recobrar sa tardièra mas aquesta anava s'aprigondir. Los mejans de transpòrt son aici un bon indicador, a l'encòp, causa e consequéncia d'un retard economic. La mapa de l'espandiment del malhum de camins de ferre mostra clarament qu'Occitània e Bretanha demoran en defòra d'aquela revolucion dels transpòrts. Una sola linha mostra una integracion de las activitats: la linha d'Alès a Marselha e Montpelhièr devia permetre de liurar carbon dins las grandas aglomeracions urbanas. Mas las caunas de Caramaus son totalament isoladas e lo carbon anglés serà longtemps melhor mercat a Bordèu.

Las consequéncias del camin de ferre anavan aprigondir las tendéncias anterioras de las regions occitanas e lor dependéncia devèrs las regions industrialas del Nòrd. Atal la situacion d'Occitània en 1911 es encara pièger qu'en 1851.

Tableu 4
Lo carbon e lo ferre a Occitània de 1851 à 1911

	1851	1911
carbon de cauna	18%	12,1%
consomacion de carbon		9,0%
produccion de ferre	19,2%	1,7%

(% d'Occitània sobre el total de França)

Atal lo sègle XIX sembla plan èsser la desindustrializacion d'Occitània. Los païses occitans qu'èran pas tan endarrierits a la fin del sègle XVIII an mancat las revolucions industrialas. Aquò explica que l'empresa de l'agricultura dins lo Lengadòc e en Provença. L'emigracion cap a París e la terribla sagnada que serà la primièra guèrra mondiala acabara d'aflaquir lo vam economic en Occitània dins la depression francesa de las annadas 1918-45.

Fins finala, podèm ensajar de destriar las causas e de retèner qualques leiçons. Sembla que calguèsse acusar aici mai qu'una causa isolada la conjoncion dels quatre factors qu'avèm presentats: en primièr, arriba probablement, la dependéncia politica devèrs centres de poder exteriors. En segond, consequéncia del primièr punt, la falta d'esperit d'entrepresas dins un encastre francés que la vida economica es fòrça determinada per l'aparelh d'estat. En tresen luòc, lo relèu e las dotacions naturalas qu'afovarian pas lo revolucion agricòla e bailan pas las facilitats per los transpòrts, las ressorgas naturalas de la primièra revolucion industrialà. Enfin, las infraestructuras coma lo crèdit e los mejans de comunicacion son demoradas endarrieridas e dependantas de centres exteriors, çò que foguèt autanplan d'obstacles al desenvolopament endogèn. Son aquelas explicacions que menèran Armengaud la conclusion de son analisi del desenvolopament economic en termes de *colonialisme interior*:

Finalment, même si un certain retard économique était perceptible dans la première moitié du XIXe siècle, il semble bien qu'il faille voir la raison essentielle du moindre développement industriel de l'Occitanie dans l'action de forces extérieures à cette dernière. Certes, on ne peut nier entièrement le rôle de la pauvreté relative du sous-sol ou contester que «l'esprit industriel» fut assez peu répandu. Il est impossible de ne pas incriminer et le manque d'audace de la bourgeoisie occitane et son mode de vie trop souvent dispendieux et peu favorable à l'accumulation du capital, donc à l'investissement. Mais la concurrence accrue, à la suite de la construction du réseau ferré et du développement de la navigation à vapeur, exercée par des régions économiquement plus fortes et en plein développement, l'éloignement du marché parisien, dont la centralisation accroissait l'importance, plus encore peut-être, l'intervention massive du capitalisme extérieur et la perte de la maîtrise de l'économie locale par les chefs d'entreprises indigènes paraissent avoir été les principaux responsables de la décadence puis de la disparition des industries traditionnelles, de l'absence, presque partout, de «révolution industrielle», du moindre développement de l'économie tout entière et de l'exploitation des ressources naturelles au profit d'intérêts non occitans. C'est en ce sens qu'on peut parler, dans le domaine économique, de «colonisation» à l'intérieur même des frontières françaises... (Armengaud, p. 683)

Lo revenge del sud

Lo bilanç d'Armengaud per lo sègle XIX se podriá perlongar fins a la segonda revolucion industrialà. Occitània que la primièra revolucion aviá pas capi-

tat de fargar las bases d'una ferma industria, demorèt de còsta per una bona part de la segonda e subretot de l'industria automobila. Se sap qu'aquesta joguèt un tal ròtle aprèp la segonda guerra mondiala que d'economistas parlan de «fordisme» per caracterizar lo capitalisme de las annadas 1920 fins a las annadas 1980. Totas las mapas de l'implantacion de l'industria automobila en França mostra una zòna blanca, Occitània que calguèt esperar las annadas 1970 per veire Ford s'implantar en Aquitània aprèp una batalha entre JJ Servan Schreiber deputat de Nancy que se volíá, ironia de l'istòria, lo menaire d'un novèl regionalisme e J. Chaban Delmas, primièr ministre gaulista e deputat de Bordèu.

Atal es pas estonent se las analisis «occitanistas» de las annadas 1960-1970 presentan una situacion d'una Occitània que se definís mai que mai per çò que falta o per çò qu'es deformat en comparason amb l'estructura mejana de las autras regions de França. Dins Alcouffe (1979), per exemple, avèm pogut utilizar las estadisticas d'emplèc per mostrar las caracteristicas d'Occitània endarreradas dins l'encastre de l'economia de las doás primièras revolucions industrialas. A l'ora del triomfe del «fordisme», l'économia occitana (mai que mai dins las regions de l'Oèst, Lemosin, Aquitània, Miègjorn Pirenèus) aviá una agricultura que recampava plan de monde, una industria fôrça reducida. Mas avèm coneguda una fin dels pageses tan d'aviat qu'es mestièr de tornar dire qu'en 1954, per exemple i aviá encara en França, 20 departaments amb una part d'agricultors dins la poblacion activa superiora al 20%, demest 13 departaments occitans, totes agropats e 7 autres entre 40 et 50%.

Tablèu 5.1
La poblacion activa en Occitània e
en França en 1975

	Agricultura	Industria	Construction	Tertiari
Aquitània	16,1	22,9	9,8	51,3
Miègjorn Pirenèus	18,0	22,0	10,0	50,0
Lemosin	22,0	21,8	10,0	46,2
Auvèrnha	17,1	29,3	9,1	44,5
Lengadòc	15,4	16,1	11,8	56,7
Provènça	6,3	18,9	11,5	63,3
Occitània	14,1	21,5	10,5	53,9
França	9,5	30,1	9,0	51,4

Tablèu 5.2
La poblacion activa en Occitània e en França en 1998

Aquitània	8,5	15,1	6,5	69,9
Miègjorn Pirenèus	9,6	18,2	7,5	64,7
Lemosin	8,7	18,5	6,7	66,1
Auvèrnha	8,0	22,5	6,4	63,6
Lengadòc	6,3	10,6	6,9	76,2
Provènça	2,8	11,7	6,5	79,1
Occitània	6,5	14,1	6,8	72,7
França	4,4	18,8	6,1	70,7

Sorgas: A. Alcouffe 1979 e Insee (*directions régionales, 1995/1999*)

Las estaticas de 1975 mostran que lo demesiment de la poblacion activa agricola foguèt extraordinàriament rapida en Occitània e mai se demorava encara se demorava e demora en 1998 dins totas las regions occitanas (manlevada Provènça) al dessus de la mejana francesa. Se pòt comprèner tanben la rompadura culturala e lingüistica. Non pas qu'Occitània foguèsse jamai estat aquel monde rural que F. Braudel 1990 amb d'autres, celebra la desaparicion aprèp 1945, mas lo pès del monde rural, una agricultura tanben particulara amb un fum de pichòts proprietaris aviá donat de trachs que foguèron celebrats dins los romans de Joan Bodon, per exemple. Demest aqueles traches, se tròba naturalment la lenga occitana qu'èra pron sovent la sola lenga al punt que mancavan pas de dròlles qu'arribavan a l'escòla sens poder comprèner lo francés. La segonda mitat del sègle XX a completament cambiat los mòdes de produccion e de consomacion dels produchs alimentaris e aquela revolucion a emportada la màger part dels agricultors occitans. Ara sabèm qu'aqueste progrès se paga tanben per de novèls risques, (inseguritat alimentària, inondacions, etc.). Occitània serva çaquela plan mai d'agricultors que las autras regions. Aquestes son pas mai vistes coma de relics del passat, amb de luchas d'un-còp-èra contra lo progrès, mas coma de defensors de la qualitat de la vida contra de progrès enrabiats.¹⁵

Las estaticas del tablèu 4 se pòdon pas mai legir amb los meteisses uèlhs que dins las annadas 1960. Sabèm ara que las industrias lordas son pas mai una marca de modernitat mas al contrari tot just una estapa acabada. Es clar a la fin del sègle XX que la division en tres sectors prepausada per Colin Clark cinquante ans abans es venguda obsoleta ara que lo terciari recampa 70% de la poblacion, mas se veï çaquela que las diferéncias se son reducidas. Atal las tendéncias que fasiam de las regions occitanas de regions totjorn mai endarrieradas, se serián inversadas. Avèm senhalat la fin de l'afloquiment de las regions occitanas tre 1984 (Alcouffe, 1984). I aviá mantunas explicacions qu'èran vengudas convergentas. En primièr, l'abséncia d'un sector industrial dins las annadas de 1950/1960 aviá ajut per consequéncias l'emigracion, l'alonja-

15. J. Bové, un paisan del Larzac, es vengut un leader mondial de la contestacion paisana aprèp qu'ajèsse desmontar un establiment *Mac Donald's* a Milhau.

ment dels estudis e un taus de cauma plan mai naut que dins las autras regions francesas. Tot aquò aviá per consequéncia de salaris relativament bais e una poblacion activa disponibla (mai que mai feminina). Aquò fasiá d'Occitània un territòri que las empresas avián interès de s'implantar e de se desvelopar (Ford a l'entorn de Bordèu, Motorola a Tolosa, IBM a Montpelhièr). Tamben la sos industrializacion d'Occitània ajèt per consequéncia que la crisi de las industrias tradicionalas (manleva lo textil e la construccion navala) podiá pas mecanicament aver autant de consequéncias negativas dins las annadas 1970/1980 que dins las regions ont s'èran concentradas aquelas industrias.

Un autre trach es mestièr de sinhalhar que liga cultura e dinamica economica. Coma l'eschich Le Bras, (p. 239):

Le Sud a conservé une suspicion envers tout grand rassemblement de travailleurs. C'était un irrémédiable défaut quand les grandes entreprises étaient plus rentables que les petites en un mot, quand la loi des rendements croissants semblait sans limites. C'est peut-être un avantage aujourd'hui une chance pour le Sud. Les hauts fourneaux, les aciéries les complexes chimiques sont devenus des dinosaures aux réactions trop lentes [...]. La stratégie des petites unités à personnel très qualifié prend le relais. C'est exactement ce que la tradition du Sud peut offrir.

Sèm tombar dins l'entusiasme cabord de la tresena revolucion industrialala o de la novèla economia, es segur que los usinas gigantescas an pas mai lor plaça dins l'economica d'ara e qu'al contrari son las PME semblan mai adaptadas al punt que las grandas empresas s'organizan coma de malhums de PME. Atal çò qu'èra una flaquesa (l'abséncia de grandas establissements de grandas empresas) ven un atot per Occitània (Tablèu 6).

Tablèu 6
Reparticion de las empresas e dels efectius emplegats en 1988

	classas de talhas	"1 - 9"	"10 - 49"	"50 - 499"	" + de 500"	total
Miègjorn	empresas	42.996	5.349	828	44	49.217
Pirenèus	efectius	125.566	123.217	106.546	43.282	398.611
	efectiu mejan	2,92	23,04	128,68	983,68	8,10
	% dels efectius	31,50	30,91	26,73	10,86	100,00
Sud	empresas	226.265	24.573	3.635	172	254.645
	efectius	630.402	596.403	508.376	164.712	1.899.893
	efectiu mejan	2,79	24,27	139,86	957,63	7,46
	% dels efectius	33,18	31,39	26,76	8,67	100,00
França	empresas	986.557	133.058	27.091	2.241	1.148.947
	efectius	2.846.568	3.242.033	3.876.131	1.515.020	11.479.752
	efectiu mejan	2,89	24,37	143,08	676,05	9,99
	% dels efectius	24,80	28,24	33,76	13,20	100,00

Sud = Provence Côte d'Azur, Languedoc Roussillon, Aquitaine e Midi Pyrénées

Lo pès del terciari es pas tanpauc a l'ora d'ara una marca de sos-desvelopament: la tresena revolucion industrialà dèu far mai d'espacis a d'activitats ligadas a l'informacion, que se trapan mai que mai dins aqueste terciari. Atal lo pès dels sectors terciaris qu'era al passiu del bilanç economic d'Occitània cambia de costats ara que reflecta mai que mai lo pès de la recèrca tan teorica qu'aplicada. Amb sa concentracion d'estudiants e de cercaires e los desvelopaments de novèlas empresas *high tech* que pòdon s'apiejar sus una tradicion entreprenariala, Occitània pòt capitar a far foncionar lo triangle del vam economic (sector R&D, sector productiu, sector de la formation).

Conclusion

La situacion d'ara es fòrça cambiada devèrs aquela qu'avèm viscuda fa vint o trente ans. Lo fach occitan es ara plan mai conegut e se patissèm encara de l'esparpilhament e d'un poder central qu'aplica la maxima «*diviser pour régner*», França pòt pas contunhar dins un encastre europenc mai que mai federal a denegar a las regions occitanas de prene en compte las demandas de las poblacions. Occitània apareis pas mai coma un ressonh d'un passat fach de glòria culturala e de desfachas politics e economicas mas tanben coma un avenir que prometedor. Las empresas dempuèi qualques annadas si son pas enganadas e lors noms reflèitan aquelas novelas realitats. La partida es pas encara ganhada: «*Midi, Méridional, Sud, Grand-Sud*» contunha d'aver la preferéncia mas l'aparicion del mot «occitan» es de bon auguri. Mai generalament, lo desvelopament que coneis ara Occitània accentua los desequilibris, entre una tierra de vilassas qu'acampan de mai en mai la poblacion e lo demest, entre de sectors *high tech* que son ciclics (coma aeronautica) e de sectors tradicionals que mai d'un còp perlonga lor decadéncia, per dire pas agonia, entre una poblacion activa qualificada que comolar los avantatges e d'excluses que semblan pas convidats a las noces del cassolet (o de l'aiòli) e de la *high tech*. Caquelà, atal es lo defís qu'Occitània sancierà dèu assumir se vòl dintrar dins lo terçen millenari.

Tablèu 7
Los nombres de las empresas

	Garona Nauta	Erauult	Pir. Or.
Midi	1061	550	
Midi Pyrénées	188		
Sud	1006		
Méridional/e	855	103	
France	1001		
Français/e	240		
Toulouse	1016		
Oc/citan/ie	508	403	
Languedoc	193	786	
Languedoc Roussillon		151	
Roussillon			497
Montpellier/ain		768	
Méditerranée		292	
Catalogne/Catalan	24		492
Europe	289		
Régional	212		

Enquèsta de 1992

Apondon: La grafia de l'occitan

Per poder escriure lor lenga venguda tot drech del latin parlat pel pòble, los occitans an degut adobar las règlas ortograficas del latin. Aquel problèma se pausèt per totas las autras lengas romanas: francés, portugués, catalan, castilhan, italian, roman. Aquel sistèma ortografica de l'occitan se manten entrò al sègle XV.

Un còp acabada la «crosada contra los Albigeses», l'occitan pertesit de nonent dins la vida administrativa. En 1539, l'edicte de Villers-Cotterêts rend obligatòri l'emplèc del francés dins los actes administratius. Del còp, fòrabandís lo latin mas tanben l'occitan qu'es fòrça emplegat estant que sèm dins un airal de drech escrich. La lenga se parla totjorn mas lo sistèma ortografic se pèrd. Un escrivan occitan a pas mai que las règlas ortograficas del francés per s'apevar. Cada autor las adoba pel melhor segon son parlar e arriban çò qu'apelam las grafias patesejairas. Aital ne foguèt entrò al sègle XIX.

Sus la fin del sègle XVIII los trobadors son de mòde. Los assages de normalizacion grafica son nombroses. En 1840, lo Doctor Onorat (*Honnorat*), sortit dels Alps de Provença, publica un diccionari occitan ont propausa un sistèma ortografic. Aqueste, s'apiejant sus l'escriture dels trobadors, respecta los dialèctes e tot a l'encòp permet de los comprene totes. Sus un primièr, Romanilha, un dels fondadors del Felibritge en 1854, es seduch per las propausicions d'Onorat.

Pr'aquò las defugís lèu e impausa al domèni occitan una grafia copiada sul sistèma ortografic francés e adobada especialament per l'occitan rodanenc. E mai Frederic Mistral siá pas estat completament d'acòrdi amb aquel biais d'escriure, aquela grafia felibrenca es de còps que i a dicha «mistralenca». Una de las òbras màger de Mistral demòra lo diccionari Lou Tresor dòu Felibrige.

Fa qu'es la grafia felibrenca qu'es emplegada pel moviment de Renaissença literària occitana del sègle XIX, mai que mai en Provença. Arrenga pas brica los afars de la lenga, amb sos dialèctes escampilhats, e los escrivans de las autras regions se mainan lèu que fa mal far amb aquel sistèma. Los lengadocians se tornan atelar a la modernizacion de la grafia dels trobadors: amb lo lemosin Josèp Ros a partir de 1896, puèi en 1919 Antonin Perbòsc e Prospèr Estiu lançan l'Escòla occitana. En 1930 la Societat d'Estudis Occitans contunha lo prètzfach. Serà Loïs Alibèrt que o metrà tot a biais: en 1935 publica una gramatica, lo diccionari sortirà en 1966, après la mòrt d'Alibèrt, publicat per l'Institut d'Estudis Occitans. Ara, la grafia occitana, dicha «classica», permet a l'encòp de legir los trobadors e totes los parlars dels dialèctes de lenga d'òc, cadun servant las sieunas caracteristicas.

source: Gaston Bazalgues: <http://www.quercy.net/oc/xgraphie.html>

Bibliografia

- ALCOUFFE, A. (1984). «Les régions face à la crise: prévisions et réalisations, 1974-1980». A: *Colloque sur les structures industrielles de St Jacques de Compostelle (Espagne)*. Aix en Provence: Amiras-Repères, Edisud
- ALCOUFFE, A. (1985). «Le 'Midi' et les découpages territoriaux de la Révolution». A: *2° Colloque Obradors, (organisé par la Commission nationale du bicentenaire de la Révolution Française)*. Aix en Provence: Amiras-Repères, Edisud, n° 16-16
- ALCOUFFE A.; LAGARDE, P.; LAFONT, R. (1979). *Pour l'Occitanie*. Tolosa: Privat
- ALCOUFFE, A.; BRUMMERT, U. (1985). «Les politiques linguistiques des Etats-Généraux à Thermidor». *Lengas, Revue de Sociolinguistique*, 1, 17
- ALCOUFFE, A.; KÉPHALIACOS, A. (1997). «Regional Innovation Systems and Global Markets: the Midi-Pyrénées Benchmark». A: BRACZYK, H.-J.; COOKE, Ph.; HEIDENREICH, M. [eds.]. *Regional Innovation Systems. The Role Of Governances In A Globalized World*. Londres: UCL-Press, p. 345-80.
- ARMENGAUD, A.; LAFONT, R. [dirs.] (1979). *Histoire d'Occitanie*. Paris: Hachette
- BARIS, M. (1978). *Langue d'oil contre langue d'oc*. Lyon: Fédérop
- BLANC, J. (1970) «Lo fach occitan: Occitània sens Industria». *Viure*, 21, p. 4-15; l'article foguèt publicat en francés, tanben dins 4 Vertats (un còlha del COEA dirigida per J. LARZAC), *Le petit livre de l'Occitanie*. Paris: François Maspero, 1972]
- BRAUDEL, F. (1976). *La dynamique du capitalisme*. Paris: Arthaud

- BRAUDEL, F. (1986). *L'identité de la France*. Paris: Arthaud
- D'ANGEVILLE, (1836). *Essais sur la statistique de la population française*. [nove-la edicion fac-simile, amb una introducion de E. Le Roy-Ladurie, Paris: Mouton, 1969]
- DUPIN, C. (1819). *Forces productives et commerciales de la France*, [citat a R. Lafont, 1971]
- Duruy, V. (1863). *Usage de la langue française parmi l'ensemble de la popula-tion et dans les écoles*.
- El temps*, 15 febrer 1999. Dossier Occitània, l'ultima oportunitat, amb d'arti-cles de D. Grosclaude, F. Carbona, R. Lafont, Alain Alcouffe, C. Lagarda.
- FOURNIER, G. (1979). «L'ordre monarchique, 1661-1790». A: ARMENGAUD, A.; LAFONT, R. [dirs.] (1979). *Histoire d'Occitanie*. Paris: Hachette, p. 500-573 e 581-630
- FUNDACIÓ JAUME I (1996). *El Somni d'Occitània : vuitè centenari d'Alfons el Cast, primer rei de Catalunya-Aragó (1154-1196)*. Barcelona.
- HAMMEL, E.; GARDY, P. (1994). *L'occitan en Languedoc Roussillon en 1991*. Perpinya: El trabucaire
- LAFONT, R. (1967). *La révolution régionaliste*. Paris: Gallimard
- LAFONT, R. [dir.] (1971). *Le Sud et le Nord*. Tolosa: Privat
- LE BRAS, H. (1986). *Les trois France*. Paris: Le Seuil
- LUXARDO, H. (2000) «L'Abbé Grégoire en guerre contre les 'Patois' (1790-1794)», vèser <http://www.gwalarn.org/brezhoneg/istor/gregoire.html>
- PARISET, M.F. (1867). *Economie rurale, mœurs et usages du Lauragais (Aude et Haute-Garonne)*. [citat a H. LUXARDO, 2000]
- PECH, R. (1989). «Révolution française et normalisation linguistique: le cas occitan». *Revue Géographique des Pyrénées et du Sud-Ouest*, 60,3.
- SICARD, G. (1953). *Aux origines des sociétés anonymes: les moulins de Toulouse au Moyen-Age*. Paris: A. Colin
- WORONOFF, D. (1994). *Histoire de l'industrie française en France du XVIe à nos jours*. Paris: Seuil
- <http://occitanet.free.fr/oc/index.html>